

КОВАЧ Аліна Ярославівна, аспірантка кафедри економіки і підприємництва, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», <https://orcid.org/0000-0001-9862-7554>

ВПЛИВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА ФІНАНСОВУ СПРОМОЖНІСТЬ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Ковач А. Я. Вплив децентралізації на фінансову спроможність сільських територіальних громад.

Статтю присвячено теоретико-методичному обґрунтуванню впливу реформи децентралізації на фінансову спроможність сільських територіальних громад, зокрема на прикладі Закарпатської області в умовах воєнного стану та поглиблених соціально-економічних трансформацій. Розкрито зміст децентралізації як ключового елементу багаторівневого публічного управління, уточнено її роль у перерозподілі повноважень, ресурсів і відповідальності між центральною владою та місцевим самоврядуванням, а також у формуванні спроможних територіальних громад. На основі положень Конституції України, базових законів про місцеве самоврядування та стратегічних документів державної регіональної політики проаналізовано інституційні засади фінансової децентралізації та формування доходної бази місцевих бюджетів. Запропоновано методичний підхід до оцінювання фінансової спроможності громад, що базується на використанні інтегрального індексу та системи з одинадцяти показників (доходи, видатки, структура бюджетів, частка трансфертів, капітальні інвестиції тощо) з урахуванням даних програми «CLEAD з Європою» та особливостей воєнного періоду. На емпіричному матеріалі 2023–2024 рр. виявлено диференціацію рівня фінансової спроможності між сільськими, селищними й міськими громадами, окреслено тенденції зміни частки громад із високим, оптимальним, задовільним, низьким і критичним рівнями спроможності, зокрема зменшення частки критично слабких громад та поступове посилення позицій окремих сільських ТГ. Особливу увагу приділено аналізу фінансової ситуації в громадах Закарпатської області, де зафіксовано як погіршення показників окремих територій, так і позитивні приклади зростання спроможності завдяки міжмуниципальному співробітництву, участі у міжнародних проєктах та активізації локального економічного розвитку. Показано доцільність використання інтегрального індексу фінансової спроможності як інструменту моніторингу та обґрунтування цільових заходів державної та регіональної політики щодо підтримки сільських громад.

Ключові слова: децентралізація, спроможність, соціально-економічний розвиток, фінанси, сільські території, територіальні громади, конкурентоспроможність.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Децентралізація влади становить важливу складову політики регіонального розвитку країни, інтегровану в програму реформ, що впроваджуються в Україні. Вона створила підґрунтя для масштабних інституційних змін, спрямованих на покращення рівня життя громадян, і відіграє ключову роль у продовженні секторальних перетворень. Завдяки впровадженню нової системи розподілу повноважень між центральною та місцевою владою в Україні нині формується сучасна модель взаємовідносин державних органів із новим балансом стримувань і противаг.

У багатьох європейських країнах реформи децентралізації також означали визначення нових територіальних структур (насамперед на регіональному рівні). В Італії, Іспанії та Польщі реформи децентралізації останніх дванадцяти років запровадили нові (регіональні) рівні територіального управління з конституційно визначеними сферами компетенції та відповідальності.

Реформи децентралізації, які стали постійним елементом численних системних реформ, що впроваджуються в національних державах, зазвичай проводяться як з політичною метою, так і з метою підвищення демократизації процесу управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання спроможності, формування та використання місцевих бюджетів є надзвичайно актуальними з огляду на значний вплив на розвиток територіальних громад. Серед науковців, які досліджують ці питання є: В. Вартацаба та ін. [1], І. Гринчишин та ін. [2–4], Т. Стеценко та ін. [5], Т. Пуатова та ін. [6], О. Піхоцька [7], Ю. Радіонов [8], А. Пелехатий [9], О. Луцків та ін. [10–11] та ін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є оцінка впливу децентралізації на фінансову спроможність сільських територіальних громад України (на прикладі Закарпатської області) шляхом застосування інтегрального індексу, що дозволить виявити масштаби та характер диференціації між громадами різних типів, а також окреслити напрями підвищення їх фінансової автономії в умовах воєнного та поствоєнного періодів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Децентралізація державної влади передбачає передачу певних завдань, компетенцій та фінансових ресурсів від центральних адміністративних органів місцевим та регіональним утворенням. Ця концепція відображає зобов'язання щодо автономії та незалежності місцевих органів влади, що дозволяє використовувати більш гнучкий підхід до виконання завдань. Децентралізація державної влади визначається як процес, у якому

державні завдання виконуються не виключно центральним урядом, а органами місцевого самоврядування з чітко визначеними компетенціями [12].

Однією з основних передумов децентралізації є надання місцевим органам влади відповідних компетенцій та повноважень, щоб вони могли самостійно приймати рішення та виконувати публічні завдання. Згідно з Конституцією України, Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» [13], Законом України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [14] та іншими нормативно-правовими актами, органи місцевого самоврядування мають право приймати рішення з питань, делегованих їм законом, та відповідно до закону. Органи місцевого самоврядування мають повноваження в цьому відношенні, що дозволяє їм сприяти розвитку місцевих та регіональних громад, одночасно прагнучи досягти цілей, визначених законом.

Розподіл повноважень між центральним урядом та органами місцевого самоврядування має на меті підвищення ефективності реалізації публічних послуг та підвищення ідентифікації громадян з місцевими адміністративними структурами. Це не лише визначає обов'язки окремих одиниць місцевого самоврядування, але й сприяє безпосередньому спілкуванню між громадянами та органами місцевого самоврядування.

Децентралізація як ключовий елемент концепції багаторівневого управління в державі потребує ефективної координації багатосторонніх учасників за кількома напрямками. Зокрема, це передбачає:

- 1) забезпечення злагодженої взаємодії всередині державних органів, які мають прямиий вплив на функціонування регіональних і місцевих рівнів управління;
- 2) встановлення дієвих механізмів співпраці між центральною владою та територіальними одиницями;
- 3) налагодження координації в межах окремих територіальних утворень між багатосекторальними суб'єктами, чия діяльність також залежить від взаємодії з галузевими структурами центрального уряду.

Координація за таких обставин становить значний виклик і потребує не лише міцної правової бази, але й активного залучення до діалогу, створення численних угод і проведення публічних консультацій. Подібна взаємодія, що охоплює багато чинників, призводить до суттєвого зростання транзакційних витрат. Будь-які слабкі сторони в цьому комунікаційному процесі, такі як низька репрезентативність учасників, спрощення інформації, обмежений доступ до процесу чи нереалістичні часові рамки на проведення консультацій і забезпечення участі, становлять серйозну загрозу ефективному досягненню цілей політики децентралізації. Процеси

планування та програмування відіграють важливу роль у координації багаторівневої діяльності.

Розвиток стратегічно-планових функцій не лише є результатом впровадження децентралізації, але й виступає важливим фактором її подальшої реалізації та обмеження бар'єрів для її успішного впровадження [15].

Перехід від централізованої до децентралізованої моделі означає значні інституційні зміни в політичній системі України. Впровадження децентралізації мало на меті підвищення ефективності адміністративної діяльності та залучення місцевих громад до процесів прийняття рішень. Однак цей процес вимагав відповідних правових реформ, які б визначали компетенції окремих місцевих органів влади та їхні повноваження щодо центрального уряду.

1 квітня 2014 року Кабінет Міністрів України ухвалив Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (далі – Концепція). Її розробка припала на період активних політичних змін у країні, спрямованих на досягнення європейської інтеграції. Основна мета Концепції полягає у впровадженні децентралізації, що передбачає створення належних матеріальних (доходи від нерухомого майна, включаючи земельні ділянки, які належать територіальним громадам), фінансових (податків і зборів, прив'язаних до відповідної територіальної одиниці) та організаційних умов для забезпечення виконання самоврядних функцій місцевих органів влади, а також завдань, делегованих їм державою [16].

Децентралізація може покращити фінансову спроможність сільських місцевих органів влади, надаючи їм більшу автономію в управлінні ресурсами та генеруванні доходів. Однак вона також може створити ризик нерівності та труднощів з координацією, що може негативно вплинути на їхнє фінансове становище. Цей вплив залежить від конкретних правових рішень та їх впровадження.

Сучасна демократична та конституційна держава повинна мати добре налагоджену систему управління. Ключовим елементом є повноцінно функціонуюче місцеве самоврядування. Воно є ключовим фактором демократизації соціально-політичних процесів та необхідною передумовою для створення громадянського суспільства. Головне завдання побудови моделі управління має базуватися на принципі оптимального розподілу повноважень та відповідальності уряду [17].

Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», затверджена указом Президента 12 січня 2015 року, визначила децентралізацію як одну з найважливіших реформ, спрямованих на досягнення європейських стандартів життя в Україні. Основна мета політики децентралізації полягала у переході від централізованої моделі державного управління до створення дєздатного місцевого самоврядування та формування ефектвної системи територіальної організації влади. Реалізація цієї політики передбачала повне впровадження положень Європейської хартії місцевого самоврядування, а також дотримання принципів субсидіарності, інклюзивності та фінансової незалежності [18–19].

У період з 2014 до 2018 року процес формування об'єднаних територіальних громад поступово набував динаміки, що супроводжувалося збільшенням їхніх фінансових надходжень. Це варто розглядати як одне з найвагоміших досягнень реформи децентралізації на сучасному етапі (рис. 1).

Фінансова спроможність сільських територіальних громад в Україні значно варіюється залежно від багатьох факторів, що призводить до суттєвого розриву між найуспішнішими та найслабшими громадами. Ключовими показниками є власний дохід, надходження податків, а також наявність необхідних інфраструктурних та кадрових ресурсів для забезпечення місцевих потреб [22].

Спроможна територіальна громада – це та, в якій власні ресурси бюджету, інфраструктурне забезпечення та кадровий потенціал є достатніми для того, щоб органи місцевого самоврядування могли ефективно вирішувати питання місцевого значення, визначені законодавством, задля блага її жителів [23].

Рис. 1. Кількість територіальних громад в Україні та їх доходи загального фонду місцевих бюджетів у 2015–2024 рр. Джерело: сформовано автором на основі [20–21].

Фінансова спроможність сільських територіальних громад – це їхня здатність самостійно формувати та використовувати фінансові ресурси для забезпечення місцевих потреб та вирішення питань місцевого значення.

Аналіз фінансової спроможності територіальних громад здійснюється на основі звітних показників за певний рік. Оцінювання проводиться за 11 критеріями, які базуються на даних щодо чисельності населення та виконання бюджету кожної громади, а саме:

1. Доходи загального фонду в перерахунку на одного мешканця.
2. Видатки загального фонду в перерахунку на одного мешканця.
3. Видатки на утримання апарату управління у розрахунку на одного мешканця.
4. Капітальні видатки у перерахунку на одного мешканця.
5. Рівень залежності бюджету від дотацій.
6. Співвідношення витрат на утримання апарату управління та фінансових ресурсів громади.
7. Частка заробітної плати у видатках загального фонду бюджету громади.
8. Частка капітальних видатків у загальному обсязі витрат громади.
9. Видатки на культуру, фізичну культуру та спорт у розрахунку на одного мешканця.
10. Частка трансфертів у дохідній частині бюджету.
11. Частка місцевих податків і зборів у структурі доходів загального фонду бюджету [24].

Беручи до уваги відсутність достовірних статистичних даних щодо чисельності населення територіальних громад, що зумовлено активними бойовими діями внаслідок збройної агресії росії, для оцінювання було використано останні доступні та верифіковані дані станом на 01.01.2022 р. та експертні оцінки станом на 2023 р. [22]. Оцінювання проведено з використанням методологічного підходу у рамках реалізації Програми «ULEAD з Європою». При цьому враховано також чисельність внутрішньо переміщених осіб (табл. 1).

Результати проведеного оцінювання вказують на існування певних тенденцій між рівнями спроможності територіальних громад та категоріями населених пунктів. Згідно з даними у 2024 рр., із 456 громад, які перебувають на високому рівні спроможності, 172 громади (37,7%) є міськими, 119 (26,1%) – селищними, а 165 (36,2%) – сільськими. При зниженні рівня спроможності (від високого до критичного) частка міських громад поступово зменшується, тоді як частка сільських громад збільшується. Наприклад, серед 131 громади з критичним рівнем спроможності лише 7 (5,3%) є міськими, 41

(31,3%) – селищними, а 83 (63,4%) – сільськими громадами (рис. 2 а та рис. 2 б).

Таблиця 1

Узагальнені результати оцінювання фінансової спроможності територіальних громад за 2023 та 2024 рр.

Рівні спроможності	2023		2024	
	Загальна кількість ТГ з відповідним рівнем спроможності	% від загальної кількості	Загальна кількість ТГ з відповідним рівнем спроможності	% від загальної кількості
Високий	495	34,4	456	34,3
Оптимальний	314	21,8	284	21,3
Задовільний	200	13,9	242	18,2
Низький	247	17,2	218	16,4
Критичний	182	12,7	131	9,8
Разом	1438	100	1331	100

Джерело: сформовано автором.

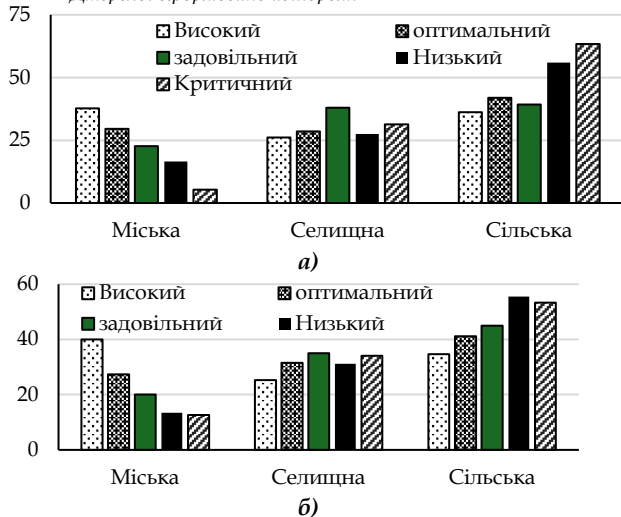

Рис. 2. а) розподіл громад в залежності від рівня фінансової спроможності у 2024 році та типу адміністративного центру (%); б) розподіл громад залежно від рівня фінансової спроможності у 2023 році та типу адміністративного центру (%)

Джерело: сформовано автором.

Аналіз рисунків 2 а) та б) виявляє суттєві зміни у фінансовій спроможності громад у період між 2023 і 2024 роками. У 2024 році спостерігається зростання частки сільських громад із високим та оптимальним рівнем спроможності, що, ймовірно, обумовлено ефективнішим використанням місцевих ресурсів і державною підтримкою розвитку аграрного сектору. Водночас у міських громадах зафіксовано зменшення частки громад із високим рівнем спроможності, що може бути спричинене збільшенням витрат на соціальну інфраструктуру та енергетичну кризу. Селищні громади демонструють стабільність, хоча помітно поступове вирівнювання рівнів між оптимальним і задовільним показниками. Загальний аналіз вказує на тенденцію до децентралізації фінансової спроможності з акцентом на периферійні території, що свідчить про позитивний вплив реформи місцевого самоврядування.

Усі області України відрізняються між собою за рівнем фінансової спроможності громад за значним комплексом показників. У досліджуваній нами Закарпатській області за два попередні досліджувані періоди відбулися зміни у рівнях фінансової платоспроможності громад (рис. 3). Проведені дослідження демонструють помітні зміни у фінансовій спроможності громад Закарпатської області у 2023 і 2024 рр. [25–26].

Варто зазначити, що у 2024 році спостерігається зниження частки громад із високим і оптимальним рівнем спроможності (з 15,6% до 9% та з 6,3% до 2% відповідно), що може бути наслідком зменшення податкових надходжень і збільшення витрат на соціальні потреби в умовах воєнного стану. Водночас зріс відсоток громад із

задовільним рівнем (із 9,4% до 13%), що свідчить про часткову стабілізацію бюджетів за рахунок оптимізації витрат. Найбільш показовим є зменшення частки громад із критичним рівнем – із 45,39% у 2023 році до 24% у 2024-му, що свідчить про поступове відновлення фінансової дисципліни та ефективніше використання державних субвенцій.

Рис. 3. Розподіл громад Закарпатської області залежно від рівня фінансової спроможності за 2023–2024 рр. Джерело: сформовано автором.

Отже, в області активно розвиваються сільські територіальні громади, демонструючи успішні приклади співпраці та впровадження масштабних ініціатив. Однією з передових є Полянська сільська територіальна громада, яка уклала договори міжмуниципального співробітництва з 16 місцевими громадами для створення сміттесортувального заводу, що забезпечить 80 робочих місць. Обсяг інвестицій у проєкт складає 12 млн євро, з яких 9 млн євро надають німецькі інвестори, а решта 3 млн євро виділяється через субвенцію на соціально-економічний розвиток [27].

Синевицька територіальна громада також демонструє прогресивний розвиток. У її межах функціонує сучасний туристично-інформаційний центр та онлайн-сервіс, який допомагає туристам детально спланувати відпочинок: забронювати готелі, замовити послуги та сформувати програму дозвілля.

Вільховецька громада активно розвивається, адже тамтешній Центр надання адміністративних послуг є одним із найкращих серед сільських центрів України. До того ж, побудований стадіон відповідає стандартам УЄФА. Істотний внесок у розвиток Закарпатської області відіграє укладений договір про співробітництво територіальних громад, спрямований на реалізацію спільного туристичного проєкту «ГУЦУЛ ЕТНОС».

Цей договір об'єднує громади Закарпаття, Івано-Франківської та Чернівецької областей. Його основним результатом стало збільшення кількості учасників співробітництва, що сприяє розвитку туризму в регіоні.

Окрім того, з 1 червня 2022 року Закарпатська область стала партнером проєкту USAID «Підвищення ефективності роботи та підзвітності органів місцевого самоврядування» («ГОВЕРЛА»). Ця співпраця відкриває новий етап розвитку регіону через впровадження важливих ініціатив та сприяння зниженню навантаження на територіальні громади [28]. У рамках проєкту USAID «ГОВЕРЛА» активну участь беруть Міжгірська селищна територіальна громада, Полянська сільська територіальна громада та Ясінянська селищна територіальна громада. Основна діяльність зосереджена на укладанні договорів про співробітництво та реалізації спільних проєктів для досягнення ефективних результатів у розвитку регіону [29].

На нашу думку, для аналізу впливу децентралізації на фінансову спроможність сільських територіальних громад Закарпатської області варто використати інтегральний метод оцінювання, що базуватиметься на визначенні інтегрального індексу фінансової спроможності сільських громад. Проведений розрахунок дозволяє сформувати рейтинг індексу фінансової спроможності сільських громад Закарпатської області за 2024 р. (рис. 4).

Розрахований нами інтегральний індекс фінансової спроможності сільських громад Закарпатської області за 2024 рік демонструє значну диференціацію рівнів фінансової стабільності між територіальними

громадами. Значення індексів варіюються від 0,207 до 0,606, що свідчить про наявність як фінансово сильних, так і вразливих громад.

■ Інтегральний індекс фінансової спроможності сільських громад Закарпатської області на 2024 р.

Рис. 4. Рейтинг індексу фінансової спроможності сільських громад Закарпатської області за 2024 р.

Джерело: авторські дослідження Примітка:

Дуб.- Малоберезнянська – Дубриницько-Малоберезнянська

Найвищі показники спостерігаються у Оноківській (0,606), Баранинській (0,595), Пийтерфолвівській (0,508) та Великоберезнянській (0,502) громадах, які характеризуються розвинутою економічною базою, більшою дохідністю місцевих бюджетів та ефективним управлінням фінансовими ресурсами.

Середній рівень фінансової спроможності (у межах 0,30–0,40) характерний для таких громад, як Сюртівська (0,403), Ставненська (0,399), Косоньська (0,369), Кам'янська (0,326) та Костринська (0,311). Ця група демонструє відносну фінансову стабільність, однак зберігає певну залежність від міжбюджетних трансфертів.

Найнижчі показники притаманні Керецьківській (0,207), Драгівській (0,214), Горондівській (0,268) та Великобийганській (0,266) громадам. Їхня низька фінансова спроможність зумовлена обмеженою дохідною базою, невисоким рівнем економічної активності та, ймовірно, несприятливими географічними умовами.

Результати аналізу засвідчують, що лише незначна частина сільських громад області володіє високим рівнем фінансової автономії, тоді як більшість перебуває на середньому або низькому рівні розвитку. Це вимагає реалізації цілеспрямованих заходів регіональної політики, спрямованих на зміцнення фінансової спроможності слабших громад, зокрема через стимулювання підприємництва та залучення інвестицій у місцеву економіку.

Отже, процес децентралізації відіграє ключову роль у трансформації системи місцевого самоврядування в сільських громадах Закарпатської області, сприяючи зміцненню їхньої інституційної спроможності, розширенню повноважень та покращенню якості надання публічних послуг. У межах реформи громади отримують ширші можливості для самостійного управління фінансовими, адміністративними та соціально-економічними процесами, що безпосередньо впливає на підвищення ефективності місцевого розвитку [30].

Одним із провідних напрямів впливу є фінансова децентралізація, завдяки якій громади отримують більшу частку податкових надходжень і можуть самостійно визначати пріоритети їх використання. Це забезпечує гнучкість бюджетної політики та підвищує відповідальність місцевих органів влади за результати управлінських рішень.

Посилення інституційної спроможності проявляється у процесі об'єднання громад, що дає змогу формувати потужніші адміністративно-територіальні одиниці, здатні ефективно залучати інвестиції, реалізовувати спільні інфраструктурні проекти та забезпечувати належний рівень надання освітніх і медичних послуг. У результаті покращується якість публічних послуг, оскільки громади мають змогу адаптувати їх до специфічних потреб населення, підвищуючи рівень доступності та ефективності соціальної, медичної й освітньої сфер. Водночас реформа децентралізації сприяє зменшенню ролі районного рівня управління, оскільки більшість владних повноважень передається безпосередньо громадам. Це посилює місцеву відповідальність і дозволяє оперативніше реагувати на виклики розвитку.

Нарешті, децентралізація стимулює розвиток місцевої демократії, створюючи умови для більш активної участі громадян у прийнятті управлінських рішень і контролі за діяльністю органів влади. Таким чином, вона стає фундаментальним чинником формування ефективного, прозорого та підзвітного місцевого самоврядування, орієнтованого на потреби мешканців сільських громад Закарпаття.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, результати проведеного дослідження дають підстави стверджувати, що децентралізація стала ключовим чинником трансформації фінансової спроможності сільських територіальних громад, водночас загостривши просторову та типологічну диференціацію між ними; пріоритетними напрямками подальшого розвитку виступають: інституційне закріплення інтегрального моніторингу фінансової спроможності громад, посилення доходної бази місцевих бюджетів за рахунок розвитку підприємництва й розширення податкового потенціалу, таргетована підтримка фінансово вразливих громад через інструменти державної регіональної політики та міжнародні програми співробітництва, стимулювання міжмуніципальної кооперації для реалізації інфраструктурних і туристичних проектів, а також підвищення якості фінансового менеджменту на місцевому рівні. Реалізація цих напрямків здатна забезпечити не лише вирівнювання диспропорцій у фінансовій спроможності сільських територіальних громад, але й посилити їх інституційну стійкість, розширити можливості самостійного визначення пріоритетів розвитку та сприяти формуванню дієвої моделі багаторівневого управління, орієнтованої на потреби мешканців сільських територій Закарпаття й України загалом.

Література.

1. Варцаба В., Мулеца Е., Фурик І. Особливості функціонування місцевих бюджетів України в умовах пандемії Covid-19. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2021. № 17 (1). С. 143–153. DOI: <https://doi.org/10.15330/apred.1.17.143-153>.
2. Гринчишин І. М., Біль М. М., Лещух І. В., Патицька Х. О., Попадинець Н. М. Зміцнення спроможності територіальних громад на основі ефективного використання ендogenous потенціалу / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». Львів, 2019. 250 с.
3. Hrynychshyn I., Panyukhnyk O., Bil M., Popadynets N., Patytska Kh., Leshchuh I. Scientific-methodical foundations of estimation of territorial communities' endogenous capacity in Ukraine in conditions of decentralization. *Advances in Economics, Business and Management*

Research. Proceedings of the 6th International Conference on Strategies, Models and Technologies of Economic Systems Management (SMTESM 2019). 2019. pp. 314-319. DOI: <https://doi.org/10.2991/smtesm-19.2019.61>.

4. **Гринчишин І. М.** Спроможність територіальних громад: теоретичний дискурс. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2018. Вип. 6 (134). С. 51-56.
5. **Стеценко Т. В., Яременко В. Г., Овчаренко К. В.** Оцінка виконання доходів місцевих бюджетів України. *Приазовський економічний вісник*. 2019. Вип. 3 (14). С. 392-397.
6. Вплив війни на бюджети територіальних громад. Аналітичне дослідження показників бюджетів за 2021-2023 роки 60 територіальних громад партнерів Програми USAID DOBRE у 10 областях України / Під ред. Т. Паутової. Київ: «Поліграф плюс», 2024. 116 с. URL: <https://decentralization.ua/news/18647>.
7. **Піхоцька О. М., Ющик Ю. В.** Аналіз виконання бюджетів в період воєнного стану. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2022. Вип. 35. С. 25-32. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7486095>.
8. **Радіонов Ю. Д.** Формування та виконання місцевих бюджетів в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 53. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-55>.
9. **Пелехатий А. О., Патицька Х. О.** Миська агломерація як механізм взаємодії територіальних громад в умовах адміністративно-фінансової децентралізації в Україні. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2019. № 30 (69). С. 116-123.
10. **Луцків О. М., Шульц С. Л., Попадинець Н. М., Горбова Х. В.** Чинники продуктивної спроможності економіки регіонів України в інноваційному вимірі. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Том 9. № 1. С. 287 - 295. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-1-49>.
11. **Луцків О. М., Габрель М. С., Попадинець Н. М.** Моделювання впливу інноваційної діяльності на продуктивну спроможність економіки регіонів України. *Регіональна економіка*. 2024. №1(111). С. 16-24. <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2024-1-2>.
12. Decentralizacja w Polsce – zasady, cele i wpływ na funkcjonowanie samorządu terytorialnego. URL: <https://pep.pl/poradnik/decentralizacja/#:~:text=Zasada%20decentralizacji%20w%20Polsce%20oznacza,ogranicza%20swobod%C4%99%20dzia%C5%82ania%20organ%C3%B3w%20lokalnych/>
13. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
14. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>.
15. **Golinowska S.** Decentralizacja i polityka społeczna: siła, słabość czy niedostosowanie? Próba oceny. *Polityka Społeczna*. 2015. №17.1. P. 2-10.
16. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації влади в Україні: колективна монографія, ред. Р.М. Плюща. 2016. Київ. РІДНА МОВА. 744 с.
17. **Pondel H.** Rola samorządu gminnego w stymulowaniu rozwoju obszarów wiejskich. *Studia BAS*. 2017. № 1(49), P. 109-131
18. Європейська Хартія місцевого самоврядування: Рада Європи; Хартія, Міжнародний документ від 15.10.1985. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text.
19. Про Стратегію сталого розвитку „Україна - 2020” : Указ Президента України від 12.01.2015 року N 5/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text>.
20. Озвучено структуру доходів об'єднаних територіальних громад у бюджеті 2022 року. URL: <https://agropolit.com/news/22615-ozvucheno-strukturu-dohodiv-obyednanih-teritorialnih-gromad-u-byudjeti-2022-roku>.
21. Аналіз місцевих бюджетів за 2023 рік. Децентралізація. URL: <https://hromady.org/analiz-miscevix-byudzhativ-za-2023-rik/>.
22. Оцінка фінансової спроможності територіальних громад за підсумками 2024 року. Децентралізація. URL: <https://www.uuip.org.ua/uk/novyny/otsinka-finansovoi-spromozhnosti-terytorialnykh-hromad-za-pidsumkami-2024-roku>.
23. Що отримують об'єднані територіальні громади. Децентралізація. URL: <https://oda.zht.gov.ua/news/shho-otrymayut-ob-yednani-terytorialn/>.
24. Оцінка фінансової спроможності територіальних громад за підсумками 2023 року. Децентралізація. URL: <https://decentralization.ua/news/17881>
25. Територіальні громади з оптимальним рівнем фінансової спроможності за підсумками 2024 року. Децентралізація. URL: https://decentralization.ua/uploads/attachment/document/1552/%D0%A0%D0%B5%D0%B9%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B3%D0%A2%D0%93_2024_11%D0%BF%D0%BE%D0%BA_%D0%BE%D0%BF%D1%82.pdf
26. Територіальні громади з низьким рівнем фінансової спроможності за підсумками 2024 року. Децентралізація. URL: https://decentralization.ua/uploads/attachment/document/1551/%D0%A0%D0%B5%D0%B9%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B3%D0%A2%D0%93_2024_11%D0%BF%D0%BE%D0%BA_%D0%BD%D0%B8%D0%B7%D1%8C%D0%BA.pdf.
27. **Синяк Д.** Міжмуніципальне диво. 16 громад Закарпаття разом будують сміттесортувальний завод. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/14600>.
28. Представники програми U-LEAD з Європою допомагають Вільховецькій громаді у модернізації нового приміщення ЦНАП. URL: <https://vilhovecka-gromada.gov.ua/news/1564475239/>.
29. **Бочко О. Ю.** Дослідження розвитку сільських територій Закарпатської області в умовах євроінтеграційних процесів. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2022. № 7 (296). С. 17-22. DOI: 10.32680/2409-9260-2022-7-296-17-22
30. Висновок щодо «Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні». URL: <https://rm.coe.int/cemg-pad-2024-6-ua-reform-concept-ukr-final/1680b2b51a>.

References.

1. **Vartsaba, V., Mulesa, E., & Furik, I.** (2021). Osoblyvosti funkcionuvannya miscevykh byudzhativ Ukrainy v umovakh pandemiy COVID-19 [Features of functioning of local budgets of Ukraine during the COVID-19 pandemic]. *Aktualni problemy rozvytku ekonomiky rehionu*. no. 17(1), pp. 143-153. <https://doi.org/10.15330/apred.1.17.143-153>.
2. **Hrynychshyn, I. M., Bil, M. M., Leshchuh, I. V., Patytska, Kh. O., & Popadynets, N. M.** (2019). Zmitsnennya spromozhnosti terytorialnykh hromad na osnovi efektyvnoho vykorystannya endohenoho potentsialu [Strengthening the capacity of territorial communities based on effective use of endogenous potential]. Lviv: DU "Instytut rehionalnykh doslidzhen imeni M. I. Dolishn'oho NAN Ukrainy".
3. **Hrynychshyn, I., Panukhnyk, O., Bil, M., Popadynets, N., Patytska, Kh., & Leshchuh, I.** (2019). Scientific-methodical foundations of estimation of territorial communities' endogenous capacity in Ukraine in conditions of decentralization. *Advances in Economics, Business and Management Research. Proceedings of the 6th International Conference on Strategies, Models and Technologies of Economic Systems Management (SMTESM 2019)*, pp. 314-319. <https://doi.org/10.2991/smtesm-19.2019.61>.
4. **Hrynychshyn, I. M.** (2018). Spromozhnist terytorialnykh hromad: teoretychnyi dyskurs [Capacity of territorial communities: theoretical discourse]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy*. no. 6(134), pp. 51-56
5. **Stetsenko, T. V., Yaremenko, V. H., & Ovcharenko, K. V.** (2019). Otsinka vykonannya dokhodiv miscevykh byudzhativ Ukrainy [Evaluation of revenues execution of local budgets of Ukraine]. *Priazovskiy ekonomichnyi visnyk*. no. 3(14), pp. 392-397
6. Vplyv viyny na byudzhety terytorialnykh hromad: Analitichne doslidzhennya pokaznykiv byudzhativ za 2021-2023 roky 60 terytorialnykh hromad partneriv prohramy USAID DOBRE u 10 oblastiakh Ukrainy / Pid red. T. Pautovoyi. (2024). [The impact of the war on budgets of territorial communities: Analytical study of budget indicators for 60 territorial communities partners of the USAID DOBRE Program in 10 regions of Ukraine]. Kyiv: Poligraf Plus. Available at: <https://decentralization.ua/news/18647>.
7. **Pikhotska, O. M., & Yushchuk, Y. V.** (2022). Analiz vykonannya byudzhativ v period voiennoho stanu [Analysis of budget execution during martial law]. *Naukovi zapysky Lviv's'koho universytetu biznesu ta prava*. no. 35, pp. 25-32. <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7486095>.
8. **Radionov, Yu. D.** (2023). Formuvannya ta vykonannya miscevykh byudzhativ v umovakh voiennoho stanu [Formation and execution of local budgets during martial law]. *Ekonomika ta suspilstvo*. no. 53. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-55>.

9. Pelekhatyj, A. O., & Patytska, Kh. O. (2019). Miska ahlomeratsiya yak mekhanizm vzaemodiyi terytorialnykh hromad v umovakh administratyvno-finansovoyi detsentralizatsiyi v Ukraini [Urban agglomeration as a mechanism of interaction of territorial communities in conditions of administrative decentralization in Ukraine]. *Vcheni zapysky Tavriyskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernads'koho. Seriya: Ekonomika i upravlinnya*. no. 30(69), pp. 116–123.
10. Lutskiy, O. M., Shultz, S. L., Popadynets, N. M., & Horbova, Kh. V. (2024). Chynnyky produktyvnoi spromozhnosti ekonomiky rehioniv Ukrainy v innovatsionnomu vymiri [Factors of productive capacity of regional economy of Ukraine in the innovation dimension]. *Ukrayinskiy zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky*. vol. 9, no. 1, pp. 287–295. <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-1-49>.
11. Lutskiy, O. M., Habrel, M. S., & Popadynets, N. M. (2024). Modelyuvannya vplyvu innovatsiynoyi diyalnosti na produktyvnu spromozhnist ekonomiky rehioniv Ukrainy [Modeling the impact of innovative activity on the productive capacity of regional economy of Ukraine]. *Rehional'na ekonomika*. no. 1(111), pp. 16–24. <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2024-1-2>.
12. Decentralizacja w Polsce – zasady, cele i wpływ na funkcjonowanie samorządu terytorialnego. (n.d.). [Decentralization in Poland – principles, goals and impact on local government functioning]. Available at: <https://pep.pl/poradnik/decentralizacja/#:~:text=Zasada%20decentralizacji%20w%20Polsce%20oznacza,ogranicza%20swobod%C4%99%20dzia%C5%82ania%20organ%C3%B3w%20lokalnych/>.
13. Pro misceve samovyriaduvannya v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 21.05.1997 № 280/97-VR. (1997). [On local self-government in Ukraine: Law of Ukraine dated May 21, 1997 No. 280/97-VR]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
14. Pro dobrovolne ob'yednannya terytorialnykh hromad: Zakon Ukrainy vid 05.02.2015 № 157-VIII. (2015). [On voluntary association of territorial communities: Law of Ukraine dated February 5, 2015 No. 157-VIII]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>.
15. Golimovska, S. (2015). Decentralizacja i polityka spoleczna: sila, slabosc czy niedostosowanie? Próba oceny [Decentralization and social policy: strength, weakness or mismatch? An attempt of evaluation]. *Polityka Spoleczna*. no. 17.1, pp. 2–10.
16. Misceve samovyriaduvannya v umovakh detsentralizatsiyi vlady v Ukraini: kolektyvna monohrafiya, red. R. M. Plyushcha. (2016). [Local self-government in conditions of decentralization of power in Ukraine: collective monograph]. Kyiv: RIDNA MOVA.
17. Pondek, H. (2017). Rola samorządu gminnego w stymulowaniu rozwoju obszarów wiejskich [The role of municipal government in stimulating the development of rural areas]. *Studia BAS*. no. 1(49), pp. 109–131.
18. Yevropeyska Khartiya mistsevoho samovyriaduvannya: Rada Yevropy; Khartiya, Mizhnarodnyy dokument vid 15.10.1985. (1985). [European Charter of Local Self-Government: Council of Europe; Charter, International Document dated October 15, 1985]. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text.
19. Pro Strategiyu stalogo rozvytku «Ukrayina – 2020». Ukaz Prezidenta Ukrainy. (2015). [About the Strategy of Sustainable Development «Ukraine-2020». Decree of the President of Ukraine]. No. 5/2015 dated January 12, 2015. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text>.
20. Ozvucheno strukturu dokhodiv ob'yednanih terytorial'nykh hromad u byudzheti 2022 roku [Announced structure of revenues of united territorial communities in the 2022 budget]. (2022). Detsentralizatsiia. Available at: <https://agropolit.com/news/22615-ozvucheno-strukturu-dohodiv-ob'yednanih-teritorialnih-gromad-u-byudzheti-2022-roku>.
21. Analiz miscevykh byudzhetiv za 2023 rik [Analysis of local budgets for 2023]. (2023). Detsentralizatsiia. Available at: <https://hromady.org/analiz-miscevix-byudzhetiv-za-2023-rik/>.
22. Otsinka finansovoyi spromozhnosti terytorial'nykh hromad za pidsumkamy 2024 roku [Evaluation of financial capacity of territorial communities based on 2024 results]. (2024). Detsentralizatsiia. Available at: <https://www.uiip.org.ua/uk/novyny/otsinka-finansovoi-spromozhnosti-teritorialnykh-hromad-za-pidsumkamy-2024-roku>.
23. Shcho otrymayut ob'yednani terytorial'ni hromady [What united territorial communities will receive]. (n.d.). Detsentralizatsiia. Available at: <https://oda.zht.gov.ua/news/shho-otrymayut-ob-yednani-teritorialn/>.
24. Otsinka finansovoyi spromozhnosti terytorial'nykh hromad za pidsumkamy 2023 roku [Evaluation of financial capacity of territorial communities based on 2023 results]. (2023). Detsentralizatsiia. Available at: <https://decentralization.ua/news/17881>.
25. Terytorialni hromady z optymalnym rivnem finansovoyi spromozhnosti za pidsumkamy 2024 roku [Territorial communities with optimal level of financial capacity based on 2024 results]. (2024). Detsentralizatsiia. Available at: https://decentralization.ua/uploads/attachment/document/1552/%D0%A0%D0%B5%D0%B9%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B3%D0%A2%D0%93_2024_11%D0%BF%D0%BE%D0%BA_%D0%BE%D0%BF%D1%82.pdf
26. Terytorial'ni hromady z nyzkym rivnem finansovoyi spromozhnosti za pidsumkamy 2024 roku [Territorial communities with low level of financial capacity based on 2024 results]. (2024). Detsentralizatsiia. Available at: https://decentralization.ua/uploads/attachment/document/1551/%D0%A0%D0%B5%D0%B9%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B3%D0%A2%D0%93_2024_11%D0%BF%D0%BE%D0%BA_%D0%BD%D0%B8%D0%B7%D1%8C%D0%BA.pdf.
27. Synnyak, D. (n.d.). Mizhmunitsipalne dyvo. 16 hromad Zakarpattia razom buduyut smittesortovalnyy zavod [Inter-municipal miracle: 16 communities of Zakarpattia jointly build a waste sorting plant]. Available at: <https://decentralization.gov.ua/news/14600>.
28. Predstavnyky prohramy U-LEAD z Yevropyu dopomahayut Vilkhovets'kiy hromadi u modernizatsiyi novoho prymishchennya TsNAP [Representatives of U-LEAD with Europe assist Vilkhovetska community in modernization of new CNAP building]. (n.d.). Available at: <https://vilhovecka-gromada.gov.ua/news/1564475239/>.
29. Bochko, O. Yu. (2022). Doslidzhennya rozvytku sil'skykh terytoriy Zakarpatskoyi oblasti v umovakh yevrointehratsiynnykh protsesiv [Study of rural development of Zakarpattia region in conditions of European integration processes]. *Naukovyy visnyk Odeskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu*. no. 7(296), pp. 17–22. <https://doi.org/10.32680/2409-9260-2022-7-296-17-22>.
30. Vysnovok schodo «Konseptsiyi reformuvannya mistsevoho samovyriaduvannya ta terytorial'noyi orhanizatsiyi vlady v Ukraini» [Conclusion on the “Concept of reforming local self-government and territorial organization of power in Ukraine”]. (n.d.). Available at: <https://rm.coe.int/cemg-pad-2024-6-ua-reform-concept-ukr-final/1680b2b51a>.

Abstract.

Kovach A. The impact of decentralization on the financial capacity of rural territorial communities.

The article is devoted to the theoretical and methodological justification of the impact of decentralization reform on the financial capacity of rural communities using the example of Zakarpattia Oblast in the context of martial law and profound socio-economic transformations. The content of decentralization as a key element of multi-level public administration is revealed, and its role in redistributing powers, resources, and responsibilities between the central government and local self-government, as well as in the formation of capable territorial communities, is clarified. Based on the Constitution of Ukraine, the fundamental laws on local self-government, and strategic documents of state regional policy, the institutional foundations of financial decentralization and the formation of local budgets' revenue base are analyzed. A methodological approach to assessing the financial capacity of communities is proposed, based on the use of an integral index and a system of eleven indicators (revenues, expenditures, budget structure, share of transfers, capital investments, etc.), considering data from the ULEAD with Europe program and the specifics of the war period. Based on empirical data from 2023–2024, differences in financial capacity across rural, settlement, and urban communities were revealed. Trends in the share of communities with high, optimal, satisfactory, low, and critical levels of capacity were outlined, including a decrease in the share of critically weak communities and a gradual strengthening of individual rural communities. Specific attention is paid to the analysis of the financial situation in the communities of Zakarpattia Oblast, where both deterioration in indicators for individual territories and positive examples of capacity growth through intermunicipal cooperation, participation in international projects, and the intensification of local economic development have been recorded. The expediency of using an integrated financial capacity index as a tool for monitoring and justifying targeted state and regional policy measures to support rural communities is demonstrated.

Keywords: decentralization, capacity, socio-economic development, finance, rural areas, territorial communities, competitiveness.

Стаття надійшла до редакції 25.08.2025 р.

Бібліографічний опис статті:

Ковач А. Я. Вплив децентралізації на фінансову спроможність сільських територіальних громад. *Актуальні проблеми інноваційної економіки та права*. 2025. № 5. С. 20–25.
Kovach A. The impact of decentralization on the financial capacity of rural territorial communities. *Actual problems of innovative economy and law*. 2025. No. 5, pp. 20–25.